Het jaar 1570

Tiende en Twintigste Penning tegen internationale coalitie

*De '***Tiende Penning'***-omzetbelasting is voor de onderdanen - of zijn het onderworpenen? - van de 'bloedhertog'* een *zo mogelijk nog bitterder pil om slikken. De achtergebleven inwoners moeten helpen de oorlogskas vullen voor het voeren van een strijd tegen een steeds internationaler wordende protestantse coalitie.*

Pauwel Heinderycx in de 'Jaerboecken van Veurne':
'Den hertogh van Alba ondervont welhaest dat hy vande generale staten de toestemminge ter heffinge vanden thienden penninck niet conde becommen, daerom heeft hy getracht, in eenige steden, dat recht by gewelt te doen betalen, om allengskens sulcx verder en verder te brengen, ende laeter geheel Nederlant daermede te belasten; welck bedrijf in het lant noch meerder beroerte bybrocht.

In het jaer 1570 maeckten **de Hughenoten** hunnen **vrede met den Franschen koning**.

We laten Van Meerbeeck dit even samenvatten:

Het cort begrijp van dien was dese, als dat sy den coninc ootmoedelijcken waren biddende te moghen ghenieten eht vry ghebruuck van hun gheloove in alle vryheyt, heel Vranckrijck door, sonder besmettinghe van hunne eere, naem oft fame, te niet doende alle pleyten ende vonnissen teghen hen ghegeven ende voor goedt houden het gene dat sy soo in Vranckrijck souden moghen ghedaen ehbben, als daer buyten, ghedurende dese oorloghen.
Oock dat sy souden wederom gestelt wroden in alle hunne goedinghen. Ende om alle het selve wel te versekeren, dat sijne majesteyt hen daerop soude verleenen ende doen alle sekerheydt tot bewaringhe van hunne persoonen.
Den coninck quam seer verre in dese poincten om hen die te gunnen, want aengaende die vrije oeffeninghe vande relegie ende versekertheyt van dien, hy laet hen toe deselve te onderhouden in wooningen ende huysen maer elders niet.

Hun opperhoofd – *van de Hugenoten* **- Colligny** vormde met **Willem van Orangje** een ontwerp, dat, goed uytgevoerd, de **Spaensche macht in de Nederlanden** moest **vernietighen**: Colligny zou met zyn Hughenooten leger **onze Fransche grenssteden**

aenvallen, terwyl **Willem** ter zelver tyde, met de geusen ende met de Duytsche hulpbende, langs Limburg naer Brabant zou afzakken. De koning van Franckryck leende de hand aen dit ontwerp.
Zoo haest **Alva** kennis kreeg van het voornemen zyner vyanden, maeckte hy sich bereid om hun te wederstaen, maer hem ontbraken de nodige geldmiddelen tot een doelmatige uytrusting van het leger en het beginnen van een veldtocht, die zich vertoonde als moetende van langen deur syn.
Hy wende dan opnieuw alle pogingen aen om van de staeten de toestemming van den 10de ende 20ste penning te verkrygen, doch hij kon hierin noch door verzoeken, noch door bedreigingen tot zijn doel geraken.
Door de nood en door de komst der vyanden, tot het heffen van geldmiddelen gedwongen, besloot Alva op zijn eigen kracht en tegen de wil der staten, de belasting te bevelen, en gebood aan de ambtenaren dat zij met de **lichting van de 10de en de 20ste penning** een begin zouden maken.'

Vroedvrouwen moeten wekelijks geboortelijst indienen

Na het algemene concilie van Trente volgt nu een campagne van plaatselijke concilies, waain de **sacramenten** *scherper worden gesteld. Zo probeert de Roomse kerk de geloofscrisis, veroorzaakt door de als paddenstoelen uit de grond rijzende protestantse kerken, voorgoed te bezweren. In* 1570 *start het* **eerste provinciaal concilie in Mechelen**, *waar ook bisdommen zoals* Roermond *en* Ieper *aan deelnemen..*

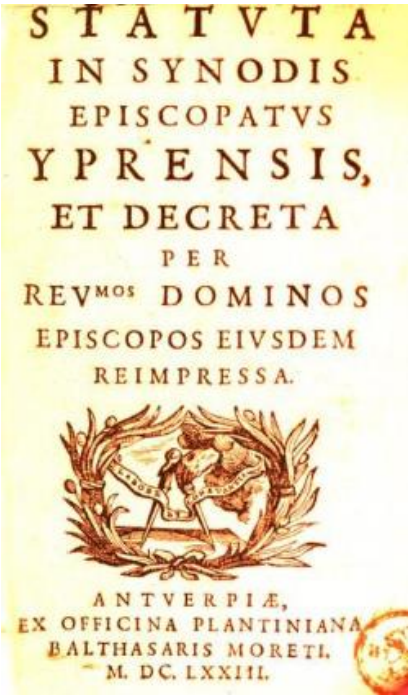
STATVTA
IN SYNODIS
EPISCOPATVS
YPRENSIS,
ET DECRETA
PER
REVMOS DOMINOS
EPISCOPOS EIVSDEM
REIMPRESSA.
ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA
BALTHASARIS MORETI.
M. DC. LXXIII.

Bisschop Rythovius speelde hier een belangrijke rol. We maken daarom van de gelegenheid gebruik om hier de kleien bio over te nemen die gepubliceerd werd in het 'Katholyk Meyerysch memorieboek' van Antonius van Gils in 1819 te Ten Bosch.

Hij schrijft het volgende:

Martinus Baudewijns of Balduini, gemeenelijk na zijne geboorteplaats Rijthovius genaamd, werd alhier geboren omtrent 1512. In 1533 werd hij op de tweede plaats gepromoveerd in de philosophie te Lueven, en kort er na tot Professor derzelve wetenschap aldaar aangesteld, in de pedagogie den Valk. In 1549 werd hij tot de nieuw opgerigte hooge school van Dilingen in Suaben opgeroepen, als Professor in de uitlegging van het H. Schrift. In 1556 wedergekeerd te leuven,

werd hij hoogeleraar in e godsgeleerdheid verklaard, en het volgende jaar tot de geloofsonderhandleingen gezonden, die, wegens de Luthersche beroertens, te Worms gehoduen werden.
Rijthovius was ook kancellier der universiteit van leuven. In kerkelijke waardigheden werd hij, in het jaar 1559, tot deken verkozen vanhet hoofdcapittel te Leuven en in 1562, verheven op den nieuw opegerigten bisschoppelijken stoel van Iperen. In deze waardigheid, gedurende de onlusten van ons Nederland, stichtte hij zijne kerk en geheel ons vaderland door alle herderlijke deugden,en eene standvastige en voorzigtige besturing.
In 1570 bekleedde hij, als oudste bisschop (in het afwezen van den aartsbisschop, den kardinaal Granvelle) de voorzitersplaats in eht provinciaal concilie van Mechelen, waarvan hij de besluiten en stelregels het volgende jaar in 1571 in het licht gaf. Hij beschreef ook de verhandelingen van het tweede provinciaal concilie van Mechelen, te Leuven in 1574 gehouden, welke verhandelingen na zijne dood gedrukt zijn.
In zijne kerk van Iperen hield Rijthovius het eerste bisschoppelijk synode in 1577 en gaf deszelfs verrigtingen en stelregels in druk uit.
Kort na zijne bisschoppelijke inwijding, in 1562, was hij na de algemeene kerkvergadering van Trente vertrokken, welke hij tot deszelfs voltrekking, in 1563, bijwoonde.
Wedergekeerd in zijn bisdom, bleef hij hetzelve met voorzichtige standvastigheid besturen, en onderstond, om het geloof, menigvuldige wederwaardigheden. Hij werd te Gendt, in de berortens van ons Nederland, eenigen tijd in gevangenis gehouden, naderhand moest hij in ballingschap buiten zijn bisdom verblijven te Sint Omer. N die stad heerschte alsdean eene pestziekte, waarin hij de geloovigen ondersteunde en versterkte. Rijthovius behaalde dezelve ziekte en stierf er van den 9 october 1585. Bij uitersten wil, had hij het seminarie van Iperen, door hem opgerigt, tot erfgenaam benoemd, hetwelk zorgde dat zijn overblijfzels, te Sint Omer ter aarde besteld, naar zijne hoofdkerk werden overgebragt, en aldaar, met veel eer en een loftijk grafschrift, begraven in het jaar 1607.
Onder de nagelatene werken van Rythovius zijn ook zeer geleerde verhandelingen over de godsgeleerdheid, benevens onderrirgtingen en voorschriften aan de geestelijken van zijn bisdom teogezonden.

In het concilie van Trente was reeds overeengekomen dat elke pastoor verplicht een **doopregister** moet bijhouden. *In de nasleep van de beeldenstorm en de nog aanzienlijke groep protestanten die in het* Westkwartier *ondergedoken waren, was het belangrijk dat inwoners onbetwistbaar als 'katholiek' kunnen worden geclaimd. Baby's moeten voortaan de tweede of derde dag na hun geboorte worden gedoopt, in het bijzijn van niet meer dan twee getuigen. Elke doopgetuige moest namelijk ook betaald worden, wat in het verleden aanleiding gaf tot misbruiken .*

In Mechelen wordt het plakkaat van 27 mei 1569 verder uitgewerkt. **Vroedvrouwen** *moeten kunnen bewijzen dat ze 'zuiver in de leer' zijn: voor ze van de 'Wet' toelating krijgen om de job uit te oefenen, moeten ze bij hun parochiepriester een* **'getuigschrift van goed geloof'***krijgen. De parochiale vroedvrouw ('achterwaereghe' in de spreektaal) gaat vervolgens iedere week langs bij de pastoor om de geboorten aan te geven.*

'Naer die by voorghaende placaeten ende edicten van zijne conincs majesteit alle officieren, justicieren ende wethoudere bevolen es gheweest zorgvuldigh toezicht te nemene op de doop ende christendom van jonghe kinderen binnen competente ende behoorlicke tyde naer heurlieden gheboorte

hebben burghemeesters, schepenen ende raeden deser stede *Poperinge* gheordonneert ende ghestatueerd dat geene vroedvrouwen voortan, hun werk zullen moghen verrichten
tenzij die alvoorens van heurlieden pasteure hebben attestatie ende **ghetuighenesse van onbevleckte ende catholique ghelove**
ende daernaer toeghelaeten by die van wet.
Ende zullen de zelve vroedvrouwen verbonden werden, alle weke eens, te weten 't saterdaeghs over te brenghen den pasteure (elc in zine prochie) de **naeme ende toenaeme van alle de kinderen die zij binnen de weke zullen ontfanghen hebben**,
met verclaerenesse van vadere ende moedere, zonder eenighe te obmitteren, op pene van ghedestitereert te zijne van heurlieden officie en voorts op arbitraire correctie ter discretie van wet.'

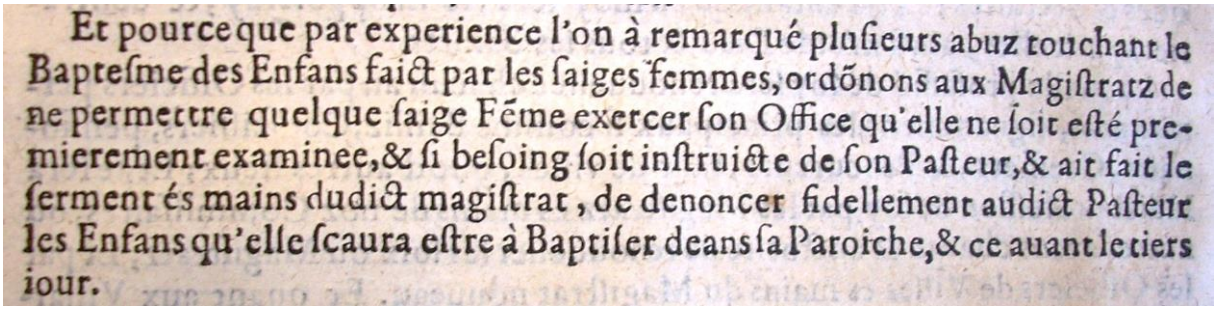
Et pourceque par experience l'on à remarqué plusieurs abuz touchant le Baptesme des Enfans faict par les saiges femmes, ordõnons aux Magistratz de ne permettre quelque saige Fẽme exercer son Office qu'elle ne soit esté premierement examinee, & si besoing soit instruicte de son Pasteur, & ait fait le serment és mains dudict magistrat, de denoncer fidellement audict Pasteur les Enfans qu'elle scaura estre à Baptiser deans sa Paroiche, & ce auant le tiers iour.

Uit de plakkaten van Vlaanderen

Het sacrament van het **huwelijk** *dient tijdens een heilige mis in de kerk te gebeuren. Alleen wie vooraf gebiecht heeft, mag nog katholiek huwen. Net als bij de doop moeten daarbij de eigen parochiepriester en twee getuigen aanwezig zijn.*
De **biecht** *is ook een belangrijke: bij het begin van de vastentijd en op Palmzondag spoort de parochieherder zijn schapen aan om zich goed voor te bereiden op het Paasfeest.*
Zeker niet iedereen mag nog de **communie** *ontvangen met Pasen. Ketters, afvallige geestelijken, getrouwde nonnen, woekeraars en andere openlijke zondaars moeten eerst biechten en boete doen.*
De lijst van 'zondaars' wordt steeds langer: uiteraard nieuwlichters zoals calvinisten, anabaptisten, martinisten – of de lutheranen - maar ook joden, waarzeggers, tovenaars, zij die bewereen met spreuken tanden, ogen of dieren te kunnen genezen, zij die als pijnstillers briefjes of amuletten om de hals droegen, zij die zware vloeken uitspraken, zij die vals getuigden voor de rechter, zij die op zondag 'stoffelijke arbeid' verrichten, zij die op hoogdagen naar de markt reisden i.p.v. ter kerke te gaan, zij die hun personeel niet de tijd gaven om hun zondagsplicht te vervullen. Ook kinderen die hun ouders sloegen of beledigden, parochianen die de vastenwet schonden door vlees te eten, zij die zondidgen tegen het zesde gebod door openbare dronkenschap.
Verder nog bazen die hun personeel niet uitbetaalden, handelaars die hun klanten bedrogen met vervalste maten en gewichten, ouders die hun kinderen ongedoopt lieten sterven, brandstichters in kerken en kloosters 'eer-rovers' en zij die hun medemens verwensten, … en zij die in het uur van hun dood geen berouw toonden, mochten niet in gewijde aarde begraven worden.
Deze indrukwekkende lijst moest de pastoor tweemaal per jaar vanaf het preekgestoelte declameren: tijdens de advent en op Palmzondag.
.
Er komen ook meer uitgebreide regels voor **de misviering***: vieringen in klooster- en parochiekerken mogen niet meer gelijktijdig gebeuren, zodat gelovigen meer gelegenheid hebben om naar de mis te gaan. Tijdens de misviering moeten er minstens twee kaarsen op*

het altaar branden. Op het kerkhof mogen geen luidruchtige spelletjes gespeeld worden, denk maar aan: kaatsen, beugelen of kegelen. Ook het kerkorgel moet zwijgen tijdens sleutelmomenten van de mis: het epistel, het evangelie, de prefatie, het paternoster, het kyrie, het credo en sanctus, worden alle in gewijde stilte voorgelezen. Tijdens de elevatie mag de hymne 'O salutaris hostia' of het 'ave verum' gezongen worden, maar niet het antifoon 'da pacem domine'.

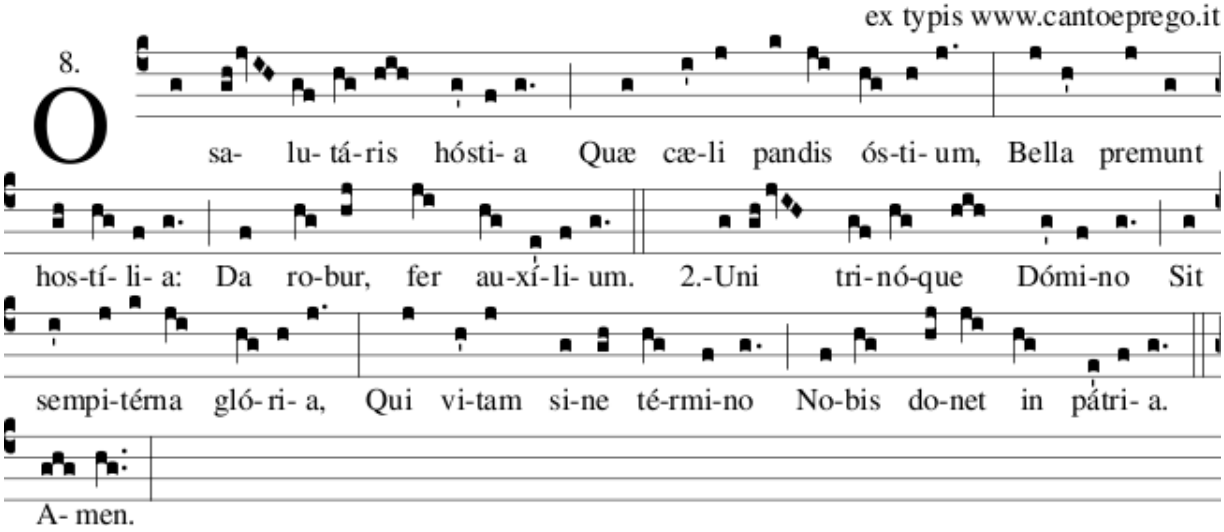

11 februari 1570 – **Drapiers en volders** - Resoluties A – folio 171

Ondertussen probeerde men in **Poperinge** *de textielindustrie weer nieuw leven in te blazen. Daartoe versoepelde men de keuren, zowel voor de volders als voor het weversambacht. Ook voor individuen was men soepeler, zoals voor Jacob van Hontschoote.*
Gheconsenteirt **Jacob van Hontschoote** zyn wolle te drapieren die hy in heift totter vrye feeste toecommende, zonder prejudicie van 't selve statuut ende niet langhere.

17 februari 1570 – Cuere van de vulambachte

Es gheordonneert ende ghestatueert by den heere, de burghemeesters ende schepenen ende raeden deser stede, by advise van de gouverneuren ende XII mannen van den weifambachte, dat naervolghende de oude ceure ende statuten deser conforme,

hem voordan en vervoordere **eenigh vuldere,** ’t zy meester ofte cnaepe,
eenighe lakene ofte baye **te reckhoff** te legghen naer de middagh en dat up de boet van VI pond parisis
Actum den xvii in sporcle – xvc lxix

Item dat volghens de voorschreven oude statuten, by preuve ende tot revocatie,
de gouverneuren van **de volambachte** zullen moghen sluuten, ontsluuten ende te coope stellen ’t voornoemde ambacht, ’t heurlieden discretie,
mids voor de gheconstitueerde maercte open staende xiij daghen ofte drie weken,
tot de maercte te vermaenen voorseyde officieren,
behoudens dat de volder en zal moghen ontfanghen breederen loon van elcke baye die hy maeken zal dan xxviii schele parisis en van daer nederwaert tot xx schele parisis van ’t sticke.

17 februari 1570 - Cuere van de weifambachte – Resoluties

Gheordonneert, gheraemt ende ghestatueert by de heer, burghemeesters, schepenen ende raedt deser stede,
by advise van de gouverneuren van ’t weifambachte ende de xii mannen van de draperie,
dat naer de verclaerse van de oude ende lovelicke cuere der zelver draperie,
gheen twee drapieren en zullen moghen weifven ofte doen weifven baeye,
elc met zynen marcke, ’t saemen in de huus ofte wercvloer,
renoncerende mids desen zulc article van de zelver cuere contrarie van dese naer de schaedelicke brand deser stede int jaer lxiii (*1563)* toeghelaeten,
ende dat op de boete ende amende in de voorseyde cuere begrepen.
Item dat gheen drapier, wie hy zy, hem en vervoordere by nachte met lichte te weifvene,
ende dat op de gheconstumeerde boete van xi pond parisis
te verbeuren by de overtreders zo dicmael daer jeghens ghedaen ende bevonden wert,
danoff ’t derde zal competeren de aenbrynghere ofte denonciateur van de delicten
ende de resterende twee deelen naer ’t bewys van de cuere.
Lastende de voorseyde officieren ende gouverneurs van de ambachte de besleghen overtreders kennelick te maeckene ende over te gheven in handen van de heere ende van justicie
omme boven de voorschreven boete van xi pont parisis breeder ghecorrigiert te zyne ter discretie van de wet.

17 februari 1570 – Verbod aan de Taverniers van te drapieren

Es in de ghelycke, uut zonderlinghe consideratie ende omme te remedieren diversche inconvenienten ende schaedelicke misbruucken,
by de voorseyde heeren burghmeesters ende schepenen ende raeden wel expresselick verboden ende gheinterdiceert,
verbieden ende interdiceren mits de publicatie van dese,
dat **gheen herbergiers, taverniers ofte cabaretiers**, wyn, bier ende spyze ventende,
zullen moghen drapieren ofte doen drapieren binnen deser stede,
nyet meer baeye, dan lakene van looye

ende dat up groote ende arbitraire straffe ende correctie, zonder eenigh verdragh ofte dissimulatie.
Actum xviii februari xvc lxix

Dit verbod kwam er waarschijnlijk omdat de herbergiers die de vreemde handelaars bij hen lieten slapen, ook een groot percentje van de koop voor hen wensten te behouden. Misschien had je wel snoodaards die hun klanten dronken maakten.

27 februari 1570 – Draperie - folio 172 verso

Gheconsenteert **Maerten Vallaveyne, Christiaen Ogier d'oude, Christiaen Ogier de jonghe, Joos Verbaeys ende Ghelyen Bavelter**e huerlieder wolle te drapieren onthier dat deser ende de naerstcomende vrye feeste naer Paesschen zonder langheren dagh ende dat zonder prejudicie van den voorschreven statute ende gratie.

21 maart 1570 – Statuut omme 't vullambaght - Resoluties A – folio 173

Een bleekweide uit het boek van **Ludovicus Guicciardini**

De voorgaande aanvulling op het statuut wordt al snel aangevuld:

Statuut omme 't vullambaght
Ghezien by den heere, burghmeesters, schepenen ende raedt deser stede
de griefven ende doleanchen hemlieden by requeste vertooght
van weghen den gouveneuren ende twaelff mannen van der draperie,
representerende 't gheheele lighaeme van denzelven ambachte,
up 't statuut ende cuere ghemaect den xvij de van de voorleden maend februarii,
mentionerende van 't sluuten ende openstellen van den vullambachte ter discretie van de gouverneuren, ende daertoe ghenomen rype deliberatie ende ghoede ramynghe tot onderhoudenesse, voortghanck ende welvaert van der voorseide draperie deser stede,
hebben't voorseide statuut ghedetermineert ende ghemodereert,
determineren en de modereren dat,
mids der publicatie van desen,
dat yeghelick vuldere deser stede zal moghen maken **twee baeyen 's daeghs**
ofte een baye ende een haflvken wasschen van dezelve statute in haere vigeure ende wesen,
te weten dat den voldere nyet en zal moghen ontfanghen breederen loon van elcken baeye die hy maecken zal dan 28 schel parisis
ende vandaer nederwaert tot 20 schele parisis vanden sticke.

Oick dat gouverneuren van den voorseide vollambaghte zullen blyven in haerlieder authoriteyt ende maghte boven de voorscreven moderatie te moghen sluuten ende ontsluuten ’t voorseyde vullambaght t’haerlieder discretie ende ghoeddyncken
ende te mulcterene ende beslaene de overtreders van dien
naer den uutwysen ende verbande van de boete ende amende in d’oude cuere gheexpresseert ende begrepen.
Actum ter verghaederynghe van de voornoemde heere, wet ende raedt den xxjste in maerte xvc lxix ende ghepubliceert den xvij eodem.

Bakkers – SAP 467 - Resoluties A - Folio 174

Gheordonneert dat voortan alle de backers ende backeghen zullen binnen acht daeghen naer de publicatie van dese, brynghen in handen van d’officieren heurlieden marck
waermede zy gehouden werden te teeckenen heurlieden brood te fyne tzelve maerck by den officiere gheregistreert te werden ende inghelicx broot gheweten zy, ter examen ende onderezouck over ’t gewichte.

Present voor huwelijk – SAP 467 – Resoluties A - Folio 175

Gheraemt dat men **Olivier Meyne** de zone van Joos Meyne, procureur voor mijne heeren aan raede en zynde te pensioene van de stede, **’t synder bruiloftfeeste** zal presenteren een juveel in zelver van 9 tot 10 onchen ofte daeromtrent.

12 april 1570 – Huis in de Vlamingstraat - SAP 321 – Weezerie

Jan Sampson en Willem van Beveren,
vraemvooghden van **Collyncken de doghter van Franchois Coppe**
ende catheilen haer opghecommen by de afflivigheyd van **Pieter de Banefuere** haer grootvaeder ende **Dieryck de Beveren**, haerlieden oom –
zuuver boven alle vutschulden ende deelcosten
daerinne begrepen tverloop van renten vande jaere xvc lxviij naer tbewys van het deelloot iiij xx j pond x schele is deniers parisis clevende an de vooghden
Eerst txvjde deel van eendre stede, erfve ende catheilen – groene ende drooghe – staende ende ligghende inde **Vlamynckstraete** daer de grootvaeder overleet,
streckende zuudt ende noordt – tnoordhende ende de westhende ande erfve van de **Sacramentsghilde** van Ste. Bertins – tzuudhende op de Vlamynckstraete, doostzyde an de stede van Jan Daten, ghemeene met haer ooms ende moeyen

Item een erfvelicke losrente van xxiiij pond parisis tsjaers de pennynghe zesthiene – ghehypothequert op tgoed van Gillis van Simpol – vallende altyds den xxvjste in wedemaend commende in principale iij c iiij xx iiij pnd parisis
Item een rente van xij pond parisis tsjaers den pennync als boven, bezet op tghoed van Willem Devos – vallende altyds den xixste octobris – comt principale x iiijxx xij pond parisis
Item een andere rente van vj pond parisis tsjaers – den penninck zesthiene – gheassigneert op tghoed van Jan de Pape – allende altyds den xiijde decembris – comt in princiapele iiij xx xvj pond parisis
Item een rente van ghelicke vj pond parsisis tsjaers – den penninck als boven- gheassigneert op tgoed van Vharles Meerlevede, vallende altyds den iijde in de hooymandt – commende over tprincipaele xvj pond parisis
Item behoudt ghoed alle de vercoopen vande voorseide renthen, tzydert tjaer xvc lxviij naer rate van tyde
Men houdet by schepenen
Actum den xij aprilis xvc lxx

21 juli 1570 – **Vergiffenis in ruil voor belastinggeld**

Op 21 juli 1570 wordt het **Generaal Pardon** *voor de Lage Landen gepubliceerd.*
*Filips II had al op 16 juli 1569 dit door Alva opgesteld amnestiedocument bekrachtigd, maar de landvoogd had dus nog ruim 8 maanden gewacht om dit bekend te maken. Samen m*et dit 'Pardon' *werd ook* **de bulle van Paus Pius V** *afgekondigd*. … 'by welcke hy alle die in de ketterye vervallen waren, ende dies leetwesen hebbende, tot het katholiek geloof wilden wederkeeren, sich biechtende, ontslagen mochten worden van alle geestelijcke straffen, de apostaeten van den gheestelycke staet alleenlyck uytghenomen, welcke moesten ontslagen worden van den paus selve.' *De meelopers kwamen er dus met een gewone biecht van af, maar de* 'apostaten', *die het nieuwe geloof actief hadden verkondigd*, **moesten bij de paus zelf langs.** *Ondanks deze toegeving krijgt Alva zijn felbegeerde Tiende Penning niet van de staten van de Nederlanden.*

In Poperinge wil de magistraat de bepalingen van het concilie van Mechelen strikt laten naleven:

10 oktober 1570 – **Niet spelen tijdens de mis** – *SAP 467 – Resoluties A*

'Ende omme te voorziene jeghens alle quade, onbehoorlycke ende onghestichtighe zeden, handelynghen, spel, drinckerie ende dierghelycke
met ongheregelde maniere van doene,
ten tyde van de kerckelycke diensten ende predicatien

ende omme in plaetse van die, de zelve goddelycke dienst met zyne teghenwoordigheyt te vermeerderen, reverentie ende ghestichtigheyt te verschierene,
hebben den heere, de burghmeesters, schepenen ende raden gheordonneert ende ghedecreteert mits desen,
conforme zekere andere edicte ‘s coninkx, onzen gheductighen heere,
dat nyemant, van wat staete, qualiteyt ofte conditie hy zy,
hem en vervoordere ofte bestaet, eenighe maeltyden te houdene, handelynghe ofte negociatie van coopmanschap te makene ofte contracterende, binnen kercke, capelle ofte ghewyde plaetse
ofte daerbuuten te wandelen up zondaghen ofte heylichdaeghen rond de kercke ofte spel aldaer te doene als caetsen,bollen ofte dierghelycke,
nyet toestaende te houden clappinghen ofte vergaederinghen up de marckte, straete, wyde ofte andere plaetsen, secrete ofte openbaer te houdene,
herberghe, cabarette ofte taverne te frequenteren, daerinne te dryncken, sitten ofte spelen, op zondaeghen ende heylighdaeghen, ten tyde ende binnen de predicatie ende goddelycke dienst als mettene ghetyde, hooghmesse, vespers ende loff,
op de boete van 6 pond parisis elck persoon, telckens ende so dickmael yemant bevonden wert int voorschrevene ende elck poinct byzonder achterhaelt ende in herberghen ofte tavernen de weerd zal hebben ’t dobbele.
Ordonnerende voorts alle herberghiers ende taverniers binnen de zelven tyde van predicatie ende kerckelicken dienste,
heurlieden herberghen ende taverne te sluutene, heurlieden vaetkens in te houdene ende nyemant te admetteren noch in te laetene, dan vremde ende reysende lieden,
omme te eten ende te dryncken eene tamelycken tydt
ende zonder te laeten bedryfven eenighe onghereghel theyt ofte acte van dronckenschap up ghelycken dobbelen boete, zullende gheappliqiert werden in 3 deelen; 1/3 ten profytte van den aerme, 1/3 an de officier ende 1/3 ten profytte van den bryngher.’

10 oktober 1570 – **Niet werken tijdens de mis**

De eendenhoeder – uit ***Ludovicus Guicciardini***

‘Statueerende toedies dat gheene ambachtslieden, wynckeliers, merceniers, barbiers ofte andere lieden van neringhe, hoedanigh die zy,
up de voorschreven zondaghen ende heyligh daeghen, ten tyde van heylighen dienst ende predicatie, haerlieden wynckels ofte boutieken en zullen moghen opende stellen omme te venten,

nemaer zullen dezelve houden gheslooten op ghelycke boete van 6 pond parisis te bedeelen 1/3 ten profyte vande aermen, 1/3 an de officier ende 1/3 an den brengher.
Actum ter verghaederinghe van de heere, wet ene raden den 10 octobris 1570'

1 november 1570 – **De Allerheiligenvloed** - Geschiedkundige aanhalingen over Menapië – J. Desmet

De zee lijkt de naschokken van de beeldenstorm te voelen. Dr J. Desmet *vertelt in zijn* 'Geschiedkundige aanhalingen over Menapië' *uit* 1866 *over de* **Allerheiligenvloed:**

Eene schromelijke overstrooming der zee verwoest de kusten van Vlaanderen, van Duinkerke tot aan Vriesland. Honderd duizend inwoners verliezen het leven en deze zeebreuk geeft oorsprong in Vlaanderen, aan verscheide zeekreken die heden nog bestaan.

Op zondag naar school

Op **25 november 1569** *richt de magistraat* **zondagscholen** *in op de drie parochies van Poperinge. Het bestuur is in handen van de pastoor en zijn kapelaan, die hiervoor onderwijzers mogen aanwerven, die* 'volgens bevinde van last en arbeid' *beloond zullen worden.Op* 23 April 1570 *wordt op aansturen van hertog Alva het inrichten van zondagscholen nogmaals warm aanbevolen. In zijn boek* 'Poperinghe en omstreken tijdens de godsdienstberoerten der XVIe eeuw of den Geuzentijd', *Drukkerij De Plancke Brugge, 1898, schrift* Juliaan Opdedrinck *hierover het volgende:*
'Het magistraat gebood dat de kinderen van de Sint Bertensparochie in het 'berechtcamerken' van de vierschare zullen vergaderen; die van O.L.Vrouw ten huize **van Robert Borry; die van Sint Jansparochie ten huize van Clays van Eenoode**
De schoolmeesters waren voor de Sint Bertinusparochie **Willem Baron**, de kapelaan, **Pieter vanden Peereboome en Dierick Rycquewaert.**
Op de O.L. Vrouwparochie waren dit **Pieter Trystram en Pieter van Neufville**.
En op de Sint Jansparochie waren dit **Frans Outersoone en Jan de Snepere**.'

R. Barbry *schrijft in zijn artikel* ’Cathechisatie en zondagsschool op het Zuid-Westvlaamse platteland, Reninghelst 1645 – 1880’, *in 1983 gepubliceerd in* Het Genootschap voor geschiedenis:
‘Het Provinciaal Concilie van Mechelen besteedde in 1570 hieraan veel aandacht.
Onder voorzitterschap van **Rythovius,** de eerste bisschop van Ieper, werkte het een geheel van maatregelen uit die moesten gestalte geven aan nieuwe catechisatiepogingen.
De bisschoppen gingen uit van de vaststelling dat arbeidsbezigheden verhinderden dat alle kinderen de gewone school bezochten en dat ook de ouders niet bekwaam waren ze zelf te onderwijzen. Daarom moest men op zon- en feestdagen alle kinderen bijeen brengen om ze de eerste beginselen van het geloof, het Onze Vader, het Symbolum en andere geloofszaken in de moedertaal te doen leren. De pastoors of kapelaans werden geacht de nodige uitleg te geven, aangepast aan de kinderen.
Niettegenstaande de zondagsschool duidelijk als catechisatie instelling gedacht werd, mocht toch ook **het lezen en schrijven aangeleerd** worden, wellicht als **ondersteuning van de catechismuslessen.** Jongens en meisjes moesten bij voorkeur gescheiden onderwezen worden, door geschikte mannen en vrouwen. Zo men geen geschikt lokaal had, mocht de kerk als school gebruikt worden.

In de opvatting van de bisschoppen moest het bijwonen van de zondagsschool een **verplichting** zijn. Bij nalatigheid zou de **steun van de armentafel onttrokken** worden. Om de maatregelen te voltooien werd de hulp van de wereldlijke overheid ingeroepen, bij voorbeeld voor het verbieden van allerlei bijeenkomsten en danspartijen die de jeugd van de zondagsschool zouden weghouden.
Deze beschikkingen van het Mechelse Concilie van 1570 vormden als het ware de kerkelijke basiswetgeving waarop de zondagsscholen zouden gesticht en in stand gehouden worden tot het einde van de XlXde eeuw.’

31 november 1570 – Jan Daten, hopkoopman - SAP 255 – folio 3/verso

Jan Daten namptisseert ter greffie deser stede van Poperinghe
jeghens **Gadifer Wyts** in ghevalieerde pennynghen xi daelders van iij pond iiij schele ‘tstick ende xiiij halfve van xxxij schele tstick, metghaders xl schele en payemendt ende dat tot furnissemendt ende in voldoeninghe vande leveringhe te doen byden voornoemde Gadifer van **twee duust ponden hommele**,
ghecocht byden designandt jeghens den voornoemde Wyts ten vij pond xiiij schele thondert, te leveren binnen behoorlicke levertyde vande jeghenwoordighen jaere alles naervolghens contract ende voorwaerde.
Actum present Jacob Baerthier ende Jacob Denys, schepenen ten voorseide xxiiijste novembris 1570 – binnen zonneschyne
Ghelicht tvoorscreven namptissemendt by den voornoemde designandt Jan Daten, borghe ghecondempneert Joos Maerten
Actum den xxxiste novembris xvc lxx ter presentie van Frans devos ende Jacob denys, schepenen

24 november 1570 - Folio 4
Jan Daten namptisseert teer greffie
jeghens **Pieter Bollaert** in ghevalueerde pennynghen de nombre van xlviij bourgoingsche daelders in specie van iij pond iiij schele over de ghepresenteerde betaelinghe an **ij m**

ponden hommele by den consignant ghecocht jeghens de voorseide Bollaert ten pryze van vij pond xv schele parisis thondert,
Gheld ter leverynghe te doen binnen de behoirlicke leveryde lxx volghende de voorwaerde van partien
Actum binnen zonneschyne den xxiiij ste novembris xvc lxx – present jacob baerthier ende Jacobh Denys, schepenen
Ghelicht tvoorschreven namptissement by den voornoemde Jan Daten ende daer vooren borghe ghecodnempneert joos Maerten
Actum den xxviste novembris 1570
Present Franchois Devos ende Jacob Denys, schepenen

Gadifer Wyts stelt zijne borghe **Jan Wyts**
die overzulck hem kent ende constitueert jeghens **Jan Daten**
over de betaelinghe van iiij m ponden hommele by den voornoemde Gadifer ghecocht jeghens den zelven Daten, ten pryze van xij pond parisis thondert, te betaelene ter compste van de voornoemde Jan Daten **van de stadt van Rome**
Alles naer de conditien van de voorseide partien cotnract ende vorowaerde
Actum binnen zonneschyne, den xxiiij novembris xvc lxx
Present Jacob Baerthier ende Jacob Denys, schepenen
Ende den voornoemde constituandt by hemlieden inde borcheschap ghecndempneert

Den voornoemde Gadifer Wyts namptisseert ter greffie deser stede jeghens Jan Daten de somme van xij pond v schele parisis in specie van vier Bourgoincsche daelders van iij pond iiij schele parisis tstick ende ix schele in payemendte over de restitutie van een ghelach van ghelycke somme, verteert te lyfcoope vande coopmanschap van iiij m ponden hoppe te xij pond parisis thondert, op de wedercomste van de voorseide Daten van Rome, naervolghende de remunstatie van accoorde ghedaen van de zelve coopmanschap
Actum ten voorseide daghe ende jaere – present schepenen als boven

Ghelicht tvoorschreven namptissement by Gadifer Wyts, borghe Jan Wyts den xxvijste aprilis 1571
Toirconde Jan Wyts